

*Олександра Андріївна Панасюк,
студентка Національної академії
внутрішніх справ*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТВАРИН ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА СУЧАСНІСТЬ

Постановка проблеми. Вирішення питань у площині інституту відповідальності за жорстоке поводження з тваринами є надзвичайно актуальним. У сучасному світі тварини розглядаються не лише як власність особи, а й як члени родини. Люди закликають до гуманного ставлення до тварин: як свійських, так і диких. До того ж під гуманним ставленням, як правило, розуміють дії людини, не пов'язані із самообороною, що спричиняють біль, мучення, страждання тварині. Жорстокістю може бути і бездіяльність, наприклад, залишення в небезпеці або порушення умов утримання тварин, залишення без догляду тощо. Історія розвитку та регулювання відповідних питань заслуговує окремої уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Так, австрійський філософ Пітер Сінгер, викладаючи короткий огляд розвитку наукових підходів до правового статусу тварин, звернувся до праці Рене Декарта «Роздуми щодо першої філософії» (1641 р.). У ній автор досліджував механістичну теорію всесвіту. Р. Декарт вважав, що у світі є два види об'єктів – матеріальні та об'єкти душі. Тварин він відносив до першої групи. У праці це сформульовано так: «Вони (тварини) ... не відчують ні задоволення, ні болю, ні взагалі нічого. Хоча вони пронизливо кричать, коли їх ріжуть ножем, і корчаться в своїх зусиллях уникнути контакту з розпеченим залізом, це нічого не означає» [15, с. 14].

До того ж П. Сінгер у праці «Звільнення тварин» зазначає, що ідеї Р. Декарта загалом відображали тогочасне суспільне розуміння статусу тварин [15].

До того ж зазначений підхід зберігався протягом тривалого часу. І лише на початку XX століття розуміння статусу тварин почало зазнавати змін.

Так, у 1903 році російський вчений П. В. Безобразов підготував комплексну монографію «Про права тварин». У ній автор зазначає таке: «У боротьбі проти злих почуттів і злих дій слід вдаватися тільки до одного засобу – до розвитку і посилення гуманності, розуміючи це слово в найширшому сенсі. Під гуманністю (через брак поки що іншого виразу) треба розуміти любов і співчуття до всього живого, до людей і тварин» [14, с. 15]. Згодом зазначені наукові підходи набули широкої підтримки у розвинених демократичних, правових державах.

Основні результати досліджень. Першою державою, в якій на законодавчому рівні визначено питання відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, стала Великобританія. У 1966 році було прийнято законодавчий акт під назвою Animal Welfare Act (AWA). Згодом відповідні норми було закріплено у таких державах, як Канада, Південно-Африканська Республіка та Австралія. У 1930 році в Сполучених Штатах Америки також було ухвалено відповідний закон. У 1833–1840 роках відповідні нормативні акти прийнято у Німеччині, Швейцарії та у Скандинавських країнах. Нігерія, Судан, Афганістан, Коста-Ріка, Киргизстан та інші держави вже мають закони для захисту тварин від жорстокого поводження.

На рівні міжнародного законодавства питання відповідальності за жорстоке поводження з тваринами урегульовано з 60-х років XX століття. Європейською спільнотою ухвалено п'ять основних конвенцій: Європейська конвенція про захист тварин під час міжнародного перевезення (1968 р.) [10], Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах (1976 р.) [11], Європейська конвенція про захист тварин, призначених до забою (1979 р.) [12], Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей (1986 р.) [13], Європейська конвенція про захист домашніх тварин (1987 р.) [1].

Положення міжнародних правових актів стали підґрунтям для урегулювання відповідних питань і в Україні.

Так, 21 лютого 2006 року ухвалено Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [5]. Крім того, в Україні діють й інші норми, якими регулюються суспільні відносини у сфері поводження з тваринами: Цивільний кодекс України (ст. 180. Тварини. 340. Бездоглядна домашня тварина. Ст. 341. Набуття права власності на бездоглядну тварину, ст. 342. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди [16], Кодекс України про адміністративні правопорушення (стаття 50. Порушення права державної власності на тваринний світ, стаття 85. Порушення правил використання об'єктів тваринного світу, стаття 85-1. Виготовлення, збут, зберігання чи реклама заборонених знарядь добування (збирання) об'єктів тваринного або рослинного світу, стаття 87. Порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин, стаття 88. Незаконне вивезення з України і ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу, стаття 88-1. Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах, стаття 89. Жорстоке поводження з тваринами, стаття 90. Порушення вимог щодо охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, стаття 107-1. Порушення законодавства про племінну справу у тваринництві, стаття 107-2. Порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин), Кримінальний кодекс України (стаття 248. Незаконне полювання, стаття 299. Жорстоке поводження з тваринами; кримінальна відповідальність за злочини, які своїм наслідком мають масову загибель тварин, стаття 249. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, стаття 250. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, стаття 441. Екоцид) [17].

Окрему увагу слід звернути на визначення основних понять у вказаних нормативних актах. Відповідно до статті 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» тварини – біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, зокрема домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові. Цією ж нормою визначено поняття диких тварин – це тварини, природним середовищем існування яких є дика природа, зокрема ті, які перебувають у неволі чи напіввільних умовах. Домашні тварини – собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі. У свою чергу сільськогосподарські тварини визначено як такі, що утримуються та розводяться людиною для отримання продуктів і сировини тваринного походження. Безпритульні тварини – це домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини. Також законодавець визначив поняття «експериментальна тварина» – тварина, що використовується для проведення наукових дослідів, експериментів.

Слід зазначити, що з прийняттям Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» сформовано відносно злагоджену систему правових норм у сфері утримання тварин в Україні, захисту їх від жорстокого поводження. До прийняття вказаного Закону на законодавчому рівні ці питання не регулювалися, за винятком норм цивільного права, а також норм про кримінальну та адміністративну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами.

Так, тварини є об'єктом цивільного права та можуть бути предметом різних правочинів: їх можна продати, купити, дарувати (ст. 120 ЦК України). Водночас, тварини – це живі істоти, які мають свої природні потреби у їжі, воді, контакті із собі подібними. Як і людина, відчувають біль, страждання, мають інтелект. У зв'язку з цим на законодавчому рівні встановлені норми, які регулюють порядок використання та вимоги до утримання тварин, вимоги щодо охорони їхніх оселищ та попередження зникнення різних видів тварин тощо, в основі більшості з яких закладені принципи гуманності та захисту тварин від жорстокого поводження.

З огляду на зазначене в Україні встановлено кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Так, статтею 299 Жорстоке поводження з тваринами КК України передбачено, що жорстоке поводження з тваринами, які відносяться до хребетних, зокрема з безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацькування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій – караються арештом на строк до шести

місяців або обмеженням волі на строк до трьох років. При цьому ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього чи неповнолітнього, – караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені з особливою жорстокістю або у присутності малолітнього чи неповнолітнього, або щодо двох і більше тварин, або повторно, або групою осіб, або вчинені активним способом, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [4].

Коментуючи цю статтю, слід зазначити, що знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене з хуліганських мотивів, а також нацьковування цих тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, чи у присутності неповнолітніх, становить склад злочину, передбаченого статтею 299 КК України. Знущання має місце у разі вчинення діяння, що завдає тварині істотного болю, страждання, має характер мучення. Ознакою злочинного знущання є застосування жорстоких методів вчинення, тобто таких, які вчиняються особливо болючими способами, шляхом заподіяння травм, переломів кінцівок, калічення, термічного чи хімічного впливу, застосування отрути, позбавлення води, корму тощо. Для кваліфікації злочину немає значення, вчиняються такі дії щодо власних тварин чи до безпритульних. Суб'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Частиною 2 ст. 299 КК України передбачено відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, вчинене в присутності малолітнього. Наявність цієї кваліфікуючої ознаки припускає, що зазначені в законі діяння вчиняються в тому місці, де присутні одна чи кілька осіб, які не досягли 14-річного віку.

Висновки. Отже, в Україні вже передбачено певні механізми щодо захисту тварин. Водночас, на жаль, нинішнє законодавство не відповідає європейським стандартам. До прикладу, у більшості європейських країн законодавство передбачає досить великі штрафи. Наприклад, в Італії – до 160 тисяч євро, у Франції – 30 тисяч євро, у Великій Британії – 20 тисяч фунтів стерлінгів. На сьогодні КК України передбачено штраф до 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до шести місяців.

У цьому контексті варто звернути увагу на наявність величезної кількості випадків жорстокого поводження з тваринами в Україні, що мають місце як з боку приватних осіб, так і органів місцевого самоврядування. До того ж значна частина таких правопорушень у сфері жорстокого поводження з тваринами залишається безкарною. Жорстоке поводження з тваринами не лише завдає болю та страждання самим тваринам, але й значно шкодить суспільній моралі, і тому це діяння становить суспільну небезпеку. Ця небезпека полягає у тому, що жорстокість по відношенню до тварин в результаті може стати нормою поведінки, поширитися і на взаємини між людьми.

Отже, слід розглянути можливість щодо суттєвого посилення контролю над власниками тварин, а також збільшити санкції за правопорушення у цій сфері.

Список використаних джерел

1. *Європейська конвенція про захист домашніх тварин*: ратифіковано Законом від 18.09.2013 № 578-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
2. *Кавтарадзе Д. Н., Зубакін В. А.* Основные результаты работы по изучению жестокого обращения с животными // Студенчество и охрана природы. – М. : изд-во МГУ, 1982. 86 с.
3. *Конституція України*: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2016. 82 с.
4. *Кримінальний кодекс України*: станом на 10.03.20. – К. : Центр навчальної літератури, 2020. 168 с.
5. *Закон України від 13 лютого 2020 року «Про захист тварин від жорстокого поводження»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. *Закон України від 18 грудня 2017 року «Про Червону книгу України»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
7. *Масова культура в Японії 200 років тому і сьогодні* / Wayback Machine. – 2008
8. *Заповіт «собачого сьогуна»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maxima-library.org/new-books-2/b/462997?format=r>
9. *Большая Советская Энциклопедия в 65 томах + дополнительный том. Первое издание (комплект из 66 книг).* – М.: Советская Энциклопедия, 2019. 680 с.
10. *Європейська конвенція про захист тварин під час міжнародного перевезення від 10 травня 1979 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_227

11. Бакуліна Т. Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту тварин та їх застосування в Україні // Екологічне право. – 2019. – № 11 – С. 170-173.
12. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів та інших наукових цілей від 18 березня 1986 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137
13. Безобразов П. В. О правах животных. – М. : Печатня А. Н. Снегиревой, 1903. 286 с.
14. Пітер Сінгер «Визволення тварин». – К. : Раблум, 2019. 456 с.
15. Цивільний кодекс України: станом на 10 березня 2020. – К. : Центр навчальної літератури, 2020. 297 с.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К. : Право, 2020. 364 с.
17. Коробко І. Міжнародно-правові стандарти захисту домашніх тварин від жорсткого поводження // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С. 70-74.

References

1. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst domashnikh tvaryn: ratyfikovano Zakonomvid 18.09.2013 № 578-VII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
2. Kavtaradze D. N., Zubakyn V. A. Osnovnye rezultaty raboty po yzucheniyu zhestokoho obrashcheniya s zhyvotnyimi // Studencheskoye y okhrana prirody. – M. : yzd-vo MHU, 1982. 86 s.
3. Konstytutsiia Ukrainy: stanom na 1 veres. 2016 r.: vidpovidaie ofits. tekstu. Kharkiv : Pravo, 2016. 82 s.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: stanom na 10.03.20. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2020. 168 s.
5. Zakon Ukrainy vid 13 liutoho 2020 roku «Pro zakhyst tvaryn vid zhorstkoho povodzhennia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Zakon Ukrainy vid 18 hrudnia 2017 roku «Pro Chervonu knyhu Ukrainy» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
7. Masova kultura v Yaponii 200 rokiv tomu i sohodni / Wayback Machine. – 2008.
8. Zapovit «sobachoho sohuna» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://maxima-library.org/new-books-2/b/462997?format=r>
9. Bolshaia Sovetskaia entsyklopediya v 65 tomakh + dopolnytelnyi tom. Pervoe yzdanye (komplekt yz 66 knykh). – M. : Sovetskaia Entsiklopediya, 2019. 680 s.
10. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst tvaryn pid chas mizhnarodnoho perevezennia vid 10 travnia 1979 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_227
11. Bakulina T. Mizhnarodno-pravovi standarty u sferi zakhystu tvaryn ta yikh zastosuvannia v Ukraini // Ekolohichne pravo. – 2019. – № 11. – S. 170-173.
12. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst khrebetnykh tvaryn, shcho vykorystovuiutsia dlia eksperementiv ta inshykh naukovykh tsilei vid 18 bereznia 1986 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137
13. Bezobrazov P. V. O pravakh zhyvotnykh. – M. : Pechatnia A. N. Snehirevoi, 1903. 286 s.
14. Piter Sinher «Vyzvolennia tvaryn». – K. : Pabulum, 2019. 456 s.
15. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: stanom na 10 bereznia 2020. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2020. 297 s.
16. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. – K. : Pravo, 2020. 364 s.
17. Korobko I. Mizhnarodno-pravovi standarty zakhystu domashnikh tvaryn vid zhorstkoho povodzhennia // Ukrainyski chasopys mizhnarodnoho prava. – 2013. – № 1. – S. 70-74.

Панасюк О. А. Відповідальність у сфері захисту тварин від жорстокого поводження: історичний контекст та сучасність

У статті розглянуто питання захисту тварин від жорстокого поводження, узагальнені наукові підходи історико-правового аспекту становлення та розвитку цього інституту відповідальності, проведений порівняльний аналіз сучасності з історичним минулим. Охарактеризований сучасний стан правового регулювання кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами.

Ключові слова: жорстоке поводження з тваринами, відповідальність, тварини, законодавство.

Panasiuk O. A. The law about animal's protection from cruelty: historical and modern issues

The article deals with the protection of animals from ill-treatment, generalizes the scientific approaches of the historical and legal aspect of the formation and development of responsibility, conducts a comparative analysis of the present with the historical past. The legal regulation of criminal liability for animal cruelty is characterized. The sanctions and the list of legislation governing this issue are outlined.

Solve issues in the area of the institution of responsibility for animal cruelty is extremely important. In today's world, animals are considered not only as property of a person, but also as family members. People call for human treatment of animals, both domestic and wild. In addition, humane treatment is usually understood as actions of a person not related

to self-defense, causing pain, torment, suffering to the animal. Violence can also be inaction, such as leaving in danger or violating the conditions of keeping animals, leaving without care, and so on. The history of development and regulation of relevant issues deserves special attention.

At the level of international law, the issue of liability for animal cruelty has been regulated since the 1960s. The European Community has adopted five main conventions: the European Convention for the Protection of Animals in International Transport (1968), the European Convention for the Protection of Animals kept on Farms (1976), the European Convention for the Protection of Animals intended for Slaughter, the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes (1986), the European Convention for the Protection of Pets (1987).

The provisions of international legal acts have become the basis for the settlement of relevant issues in Ukraine as well.

Keywords: animal abuse, liability, penalties, animals, legislation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-59

УДК 340.1

*Марія Миколаївна Турчин,
студентка Київського університету права
Національної академії наук України*

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ

Постановка проблеми. У загальній системі прав і свобод сучасної людини особливе місце займають соціальні права, які покликані забезпечити кожній особистості справедливе та гідне життя, створити умови для її належного фізичного та соціального існування, здійснення нею громадської та професійної діяльності тощо. Кожна людина щоденно реалізує або принаймні прагне реалізувати хоча б одне соціальне право, гарантоване їй демократичною правовою державою. Мова йде, зокрема, про такі важливі соціальні права, як право на освіту, право на працю, право на охорону здоров'я, право на відпочинок, право на житло, право на гідну та своєчасну заробітну плату тощо.

Водночас, незважаючи на надзвичайно важливе значення гарантування соціальних прав для кожного індивіда, а також офіційне нормативно-правове закріплення механізмів їх реалізації та захисту, актуальною проблемою на сьогодні все ще продовжує залишатися відсутність загальноприйнятого підходу до їх розуміння та структури, що не може не впливати на процес формування та реалізації ефективної соціальної політики в державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід відзначити, що соціальні права людини вже стали предметом наукових інтересів значної кількості українських та зарубіжних вчених, серед яких: С. Бобровник, О. Богиніч, Р. Дворкін, О. Лукашова, Г. Мальцев, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Скрипнюк, Ю. Шемшученко та інші. Незважаючи на це, реалії сьогодення, які мають місце у сфері формування та реалізації соціальної політики в демократичних державах, зокрема, в Україні, переконливо свідчать про необхідність продовження здійснення наукових пошуків, спрямованих, серед іншого, як на визначення чіткого розуміння природи соціальних прав та їх структури, так і на аналіз змісту їх окремих різновидів.

Метою цієї статті є визначення місця та ролі характеру взаємозв'язку та взаємообумовленості соціальних прав та соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Серед найбільш гострих тем сьогодення, безумовно, ті, що спрямовані на захист прав, свобод і законних інтересів людини. Не останню роль і в цих процесах, і у відповідних публікаціях відіграє соціальна політика. На жаль, попри всі намагання наукової спільноти запропонувати дієві механізми «одужання суспільства» ситуація в усіх сферах життєдіяльності людини залишається вкрай складною. Не претендуючи на остаточне, або хоча б наближене до такого вирішення цього питання, спробуємо розпочати з «азів», – отже, звернемося до доктрини.

Відомо, що термін «соціальний» в латинській мові означає «загальний, суспільний», тобто відноситься до життя людей в суспільстві. Тому «соціальною» в найширшому сенсі цього слова